

Львівський державний університет
внутрішніх справ

ДЕРЖАВНА ПОЛІТИКА
ЩОДО ПРОТИДІЇ ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ:
УКРАЇНА ТА СВІТ

Збірник тез
Міжнародної науково-практичної
конференції

8 жовтня 2021 року

Львів

УДК 343.43
Д 36

Рекомендовано до друку та поширення через мережу Інтернет
Вченою радою Львівського державного
університету внутрішніх справ
(*протокол від 24 листопада 2021 року № 4*)

Упорядники:
Г. Я. Савчин, кандидат юридичних наук;
У. О. Цмоць

**ДЕРЖАВНА ПОЛІТИКА ЩОДО ПРОТИДІЇ ТОРГІВЛІ
Д 36 ЛЮДЬМИ: УКРАЇНА ТА СВІТ** : збірник тез Міжнародної
науково-практичної конференції (8 жовтня 2021 року) /
упор. Г. Я. Савчин, У. О. Цмоць. Львів : Львівський держав-
ний університет внутрішніх справ, 2021. 216 с.

У збірнику вміщено тези доповідей учасників Міжнародної науково-практичної конференції «Державна політика щодо протидії торгівлі людьми: Україна та світ», яка відбулася 8 жовтня 2021 року у Львівському державному університеті внутрішніх справ.

Опубліковано в авторській редакції. Відповідальність за достовірність фактів, статистичних даних, точність викладеного матеріалу покладається на авторів.

УДК 343.43

Андрушко А. В.,
професор кафедри кримінального права та процесу,
кандидат юридичних наук, доцент
(Ужгородський національний університет)

ОКРЕМІ ПРОБЛЕМИ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОЇ ПРОТИДІЇ ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ В УКРАЇНІ

Формулюючи диспозицію ч. 1 ст. 149 КК України, законодавець поєднав міжнародно-правове розуміння сутності торгівлі людьми (закріплене, зокрема, в Палермському протоколі і в Конвенції Ради Європи про заходи щодо протидії торгівлі людьми) з такою формою даного злочину як власне торгівля людиною.

Аналіз судової практики засвідчує, що як торгівлю людиною найчастіше кваліфікують купівлю-продаж дитини. У цьому зв'язку варто зазначити, що у науковій літературі неодноразово пропонувалось встановити самостійну кримінальну відповідальність за торгівлю неповнолітніми. Зауважимо, що таким шляхом пішло немало законодавців (зокрема, Албанії, Вірменії, Грузії, Казахстану, Литви, Молдови, Німеччини, Хорватії). На наш погляд, виокремлення торгівлі дітьми в самостійну статтю КК України позбавлене сенсу, адже відповідні діяння цілком можуть бути кваліфіковані за ст. 149 КК України. Аргументи деяких науковців про те, що торгівля дітьми, на відміну від торгівлі дорослими людьми, посягає передусім на психічне, фізичне, моральне здоров'я та нормальний розвиток дитини, а тому відповідна кримінально-правова заборона має знайти своє місце в розділі про злочини проти сім'ї та неповнолітніх, не видаються достатньо переконливими. По-перше, розділу, у якому було б сконцентровано діяння проти сім'ї та неповнолітніх, вітчизняний законодавець не виокремлює. По-друге, не заперечуючи того, що торгівля дітьми посягає на нормальний розвиток та інтереси дитини, вважаємо, що передовсім вказане діяння посягає на її особисту свободу та гідність. По-третє, виокремлення торгівлі дітьми в самостійний склад призведе до надмірної казуальності вітчизняного кримінального закону.

У ст. 149 КК України терміном «торгівля людьми» законодавець позначає не тільки власне торгівлю людиною – тобто вчинення щодо неї договору купівлі-продажу, а й усі інші передбачені в ній форми розглядуваного посягання, на що вказує назва зазначеної статті. Навряд чи коректно у диспозиції ч. 1 ст. 149 для

позначення купівлі-продажу людини використовувати термін, яким законодавець позначає й всі інші форми досліджуваного злочину. За такого підходу можна дійти висновку, що назва ст. 149 КК України лише частково відображає її зміст, оскільки передбачає відповідальність не тільки за торгівлю людиною, а й за вербування, переміщення, переховування, передачу або одержання людини. У зв'язку з цим вважаємо, що у диспозиції зазначеної норми одну з форм торгівлі людьми також називати торгівлею людиною не виправдано. Оскільки під власне торгівлею людиною прийнято розуміти її купівлю-продаж, вказану форму розглядуваного злочину варто було б назвати купівлею-продажем людини, а не торгівлею людиною. За такого підходу вдасться уникнути двозначності, пов'язаної з розумінням сутності торгівлі людьми.

Однією з форм торгівлі людьми донедавна визнавалась «інша незаконна угода, об'єктом якої є людина», однак Законом України від 6 вересня 2018 р. Верховна Рада України вилучила її зі ст. 149 КК України. Оскільки під власне торгівлею людиною слід розуміти лише здійснення щодо неї договору купівлі-продажу, а також зважаючи на той факт, що кримінальна відповідальність за інші форми розглядуваного діяння настає тільки тоді, якщо вони вчинені з метою експлуатації людини, можна стверджувати, що згадане рішення законодавця призвело до наявності прогалини, яка у ряді випадків унеможливує кваліфікацію за ст. 149 КК України. На наше переконання, дану форму аналізованого злочину необхідно повернути до статті про кримінальну відповідальність за торгівлю людьми.

З диспозиції ч. 1 ст. 149 КК України випливає, що обов'язковою ознакою вчинення вербування, переміщення, переховування, передачі або одержання людини є спосіб злочинного діяння – використання примусу, викрадення, обману, шантажу, матеріальної чи іншої залежності потерпілого, його уразливого стану або підкупу третьої особи, яка контролює потерпілого, для отримання згоди на його експлуатацію. Виняток становлять випадки, коли торгівля людьми у вказаних формах вчиняється щодо малолітнього чи неповнолітнього (ч. 3 примітки до ст. 149). При цьому необхідно зазначити, що до 6 вересня 2018 р. законодавець передбачав лише три альтернативні способи вчинення цього злочину: 1) з використанням обману; 2) з використанням шантажу; 3) з використанням уразливого стану особи. Використання матеріальної чи іншої залежності потерпілого до вказаного часу визнавалось кваліфікуючою ознакою даного злочину.

Аналіз судової практики засвідчив, що такий підхід не викликав особливих труднощів у правозастосуванні і загалом виправдав себе. Зауважимо, що найчастіше способом вчинення торгівлі людьми визнається використання уразливого стану потерпілої особи, дещо рідше має місце використання обману (при цьому зазвичай ці способи поєднуються). Що стосується використання шантажу, то цей спосіб впливу на особу фіксується вкрай рідко.

Варто зазначити, що суди іноді формально констатують, що особа перебувала в уразливому стані, однак не пояснюють, чим він був зумовлений. Так, наприклад, Довгинцівський районний суд м. Кривого Рогу вказав, що Особа-2 з метою сексуальної експлуатації завербувала Особу-11, використовуючи її уразливий стан, однак не уточнив, чим саме він був зумовлений [2]. Вважаємо таку практику неприйнятною. Частіше, утім, трапляються ситуації, коли органи досудового розслідування та суди зазначають, що уразливий стан потерпілої особи зумовлений збігом тяжких особистих, сімейних або інших обставин, не конкретизуючи, однак, їх зміст. Для прикладу, Октябрський районний суд м. Полтави вказав, що потерпіла «Особа-3 потребувала грошових коштів, тобто перебувала в уразливому стані, а тому погодилася на запрошення надавати послуги інтимного характеру за матеріальну винагороду» [3]. Як видається, самої лише констатації того, що особа потребувала грошових коштів (на що? якої суми?), недостатньо для визнання факту перебування її в уразливому стані.

Доповнення у 2018 р. диспозиції ч. 1 ст. 149 КК України трьома новими способами вчинення торгівлі людьми у формах вербування, переміщення, переховування, передачі або одержання людини є не виправданим, оскільки неминуче призведе до нових проблем, пов'язаних з кваліфікацією розглядуваного діяння. Крім того, вказаний крок законодавця спричинив «захарачення» й без того громіздкої конструкції диспозиції ч. 1 ст. 149 КК України, що значно утруднює її сприйняття.

Перенесення вказівки на такий спосіб вчинення досліджуваного діяння як «з використанням матеріальної чи іншої залежності потерпілого» з кваліфікованого до основного складу аналізованого злочину видається виправданим. На наш погляд, за ступенем суспільної небезпеки використання уразливого стану і використання матеріальної чи іншої залежності потерпілого є подібними. При цьому зазначимо, що за найбільш поширений і небезпечний різновид використання матеріальної чи іншої залежності потерпілого – вчинення розглядуваного діяння батьками

щодо своїх дітей – законодавець обґрунтовано посилив відповідальність (у ч. 3 ст. 149 передбачено нову особливо кваліфікуючу ознаку торгівлі людьми – «дії, вчинені щодо неповнолітнього його батьками, усиновителями, опікунами чи піклувальниками»).

Для таких форм розглядуваного злочину як вербування, переміщення, переховування, передача і одержання людини обов'язковою ознакою суб'єктивної сторони є мета експлуатації людини. Відповідальність за власне торгівлю людиною настає незалежно від того, чи вчинені такі дії з метою її експлуатації. Разом з тим у кримінально-правовій літературі та судовій практиці [4; 5] трапляються помилки, коли мета експлуатації людини сприймається як обов'язкова для всіх зазначених у ч. 1 ст. 149 КК України форм даного злочину.

Конструкція диспозиції ч. 1 ст. 149 КК України дійсно може схилити до висновку, що мета експлуатації стосується не лише вербування, переміщення, переховування, передачі та одержання людини, а й власне торгівлі людиною. З одного боку, торгівля людиною відділена від інших форм розглядуваного злочину словосполученням «а так само». З іншого ж – уточнення про те, що з метою експлуатації вчиняється лише вербування, переміщення, переховування, передача або одержання людини, міститься після перерахування всіх можливих форм даного злочину. У зв'язку з цим варто звернути увагу на те, що при визначенні торгівлі людьми в міжнародних актах вказівка на мету експлуатації міститься перед переліком конкретних форм цього злочину. Таким же у своїй більшості є й вивчений автором зарубіжний досвід формулювання диспозиції відповідної норми. Як видається, зазначений досвід може бути корисним і для вітчизняного законодавця.

Література

1. Андрушко А. В. Теоретико-прикладні засади запобігання та протидії злочинам проти волі, честі та гідності особи : монографія. Київ : Ваіте, 2020. 560 с.
2. Вирок Довгинцівського районного суду м. Кривого Рогу від 30 листопада 2010 р. (справа № 1-452/10) / Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/53472371>
3. Вирок Октябрського районного суду м. Полтави від 13 червня 2018 р. (справа № 554/3896/18) / Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/74653292>
4. Вирок Личаківського районного суду м. Львова від 10 травня 2012 р. (справа № 1-352/11) / Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/24187457>

5. Вирок Личаківського районного суду м. Львова від 6 лютого 2017 р. (справа № 463/493/16-к) / Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/64527701>

Балобанова Д. О.,
професор кафедри кримінального права і кримінології,
доктор юридичних наук, доцент
(Львівський державний університет
внутрішніх справ)

ДИНАМІКА КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОЇ ПОЛІТИКИ У СФЕРІ ПРОТИДІЇ ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ

Торгівля людьми залишається актуальною проблемою для України і протидія їй є одним з пріоритетів діяльності держави. Сучасні форми експлуатації людини та нові виклики, які постають перед усім світовим співтовариством, зумовлюють загрозу потрапляння в ситуацію торгівлі людьми практично всіх соціальних груп населення.

На теперішній час не тільки українці стають жертвами торгівлі людьми як власне в Україні, так і в інших країнах: Росії, Польщі, Іраку, Іспанії, Туреччині, Кіпрі, Португалії, Чеській Республіці, Ізраїлі, Італії, Об'єднаних Арабських Еміратах, Чорногорії, Великобританії, Казахстані та Тунісі, а й іноземні громадяни (Молдови, Узбекистану, Пакистану, Камеруну, Азербайджану) піддавалися в Україні примусовій праці [1].

Україна докладє чимало зусиль у сфері протидії торгівлі людьми, зокрема у попередженні, боротьбі, комплексній допомозі постраждалим та взаємодії всіх суб'єктів, які здійснюють відповідні заходи. Боротьба з торгівлею людьми є частиною міжнародних зобов'язань України, закріплених на законодавчому рівні. Далекі не останню роль в цій протидії відіграє формування належної державної кримінально-правової політики в зазначеній сфері.

Кримінально-правовою політикою слід визнавати законодавчо визначену й здійснювану державою генеральну лінію в кримінально-правовій сфері, тобто адекватні існуючим потребам у суспільстві основні напрямки, пріоритети, найважливіші завдання, шляхи і засоби здійснення кримінально-правового регулювання.

ЗМІСТ
ТЕЗ НАУКОВИХ ДОПОВІДЕЙ
НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ

8 жовтня 2021 року

Андрушко А. В. ОКРЕМІ ПРОБЛЕМИ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОЇ ПРОТИДІЇ ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ В УКРАЇНІ.....	6
Балобанова Д. О. ДИНАМІКА КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОЇ ПОЛІТИКИ У СФЕРІ ПРОТИДІЇ ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ.....	10
Басалик С. А., Білецький В. О. ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНА РОБОТА ЯК ОДНА ІЗ ОСНОВ ПРОТИДІЇ ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ.....	14
Бобик О. В. ВИКОРИСТАННЯ МОЖЛИВОСТЕЙ СУДОВИХ ЕКСПЕРТИЗ У РОЗСЛІДУВАННІ ЗЛОЧИНІВ, ПОВ'ЯЗАНИХ ІЗ ТОРГІВЛЕЮ ЛЮДЬМИ.....	16
Бойчук Ю. М. ПСИХОЛОГІЧНІ ПЕРЕДУМОВИ ТА ЇХ НАСЛІДКИ ДЛЯ ПОТЕРПІЛИХ ВІД ЗЛОЧИНІВ, ПОВ'ЯЗАНИХ ІЗ ТОРГІВЛЕЮ ЛЮДЬМИ.....	20
Брич Л. П. ПРОБЛЕМА МЕТИ ЕКСПЛУАТАЦІЇ ЛЮДИНИ У РОЗМЕЖУВАННІ ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ З ІНШИМИ СКЛАДАМИ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ.....	25
Бурбій А. В. ЗАСАДИ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ У СФЕРІ ПРОТИДІЇ ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ.....	28
Бурда С. Я. ТОРГІВЛЯ ЛЮДЬМИ: ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ КВАЛІФІКАЦІЇ.....	32
Веселовська Т. С. ВЗАЄМОДІЯ ПІДРОЗДІЛІВ ОПЕРАТИВНО-ТЕХНІЧНИХ ЗАХОДІВ З ІНШИМИ ПІДРОЗДІЛАМИ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ ПІД ЧАС РОЗСЛІДУВАННЯ ЗЛОЧИНІВ, ПОВ'ЯЗАНИХ ІЗ ТОРГІВЛЕЮ ЛЮДЬМИ.....	36
Віхтюк А. ПОЗИЦІЙНІ МАТЕРІАЛИ ЩОДО МЕХАНІЗМІВ ІНФОРМАЦІЙНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА ІНТЕГРОВАНОГО УПРАВЛІННЯ КОРДОНАМИ.....	40
Гаврильців М. Т. ПРАВОВИЙ МЕХАНІЗМ ПРОТИДІЇ ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ ТА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ ПОСТТРАЖДАЛИХ ОСІБ.....	43

НАУКОВЕ ВИДАННЯ

ДЕРЖАВНА ПОЛІТИКА
ЩОДО ПРОТИДІЇ ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ:
УКРАЇНА ТА СВІТ

Збірник тез
Міжнародної науково-практичної
конференції

8 жовтня 2021 року

Тези опубліковано в авторській редакції

Макетування *Галина Шушняк*

Друк *Іван Хоминець*

Підписано до друку 19.11.2021 р.
Формат 60×84/16. Папір офсетний. Умовн. друк. арк. 12,56.
Тираж 100 прим. Зам № 100-21.

Львівський державний університет внутрішніх справ
Україна, 79007, м. Львів, вул. Городоцька, 26.

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до державного реєстру
видавців, виготівників і розповсюджувачів видавничої продукції
ДК № 2541 від 26 червня 2006 р.